

2. Волошина О. В. Психологічні чинники ефективного управління інноваційним процесом в ОВС // Соціально-психологічне забезпечення правоохоронної діяльності: теоретичні та прикладні аспекти : матеріали II наук.-практ. конф. (м. Харків, 19 берез. 2010 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Навч.-наук. ін-т психології, менеджменту, соціальних та інформаційних технологій, каф. прикладної психології. Харків : Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2010. С. 83–88.

3. Пантелеєва В. В. Возможности психологической диагностики инновационной готовности личности и организации. *Вестник российского университета дружбы народов*. 2011. № 3. С. 56–61.

Отримано 01.03.2019

УДК 159.9:343.91-058.56

Ольга Анатоліївна ГЕРАСИМЕНКО,

*старший науковий співробітник Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса
Міністерства юстиції України*

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗАСУДЖЕНИХ ДО УВ'ЯЗНЕННЯ ЖІНОК ТА ЇЇ МОДЕЛЬ

Проаналізовано поняття гендерної ідентичності, та її моделі, більш адекватної при розгляді особливостей гендерної ідентичності засуджених до ув'язнення жінок. Підкреслена роль внутрішньо особистісної функції самоставлення в становленні відповідної гендерної ідентичності.

Гендер – значущий особистісний вимір в психології. Гендер – це не природна даність, а соціальний конструкт, він передбачає самосвідомість і самовизначення. Разом з тим саме цей аспект психології виявляється найменш чітко розробленим і важким для практичної реалізації. «Еволюційна» зміна термінів і труднощі адекватного перекладу понять «sexual identity» і «gender identity» привели до співіснування протягом ряду років термінів «статева ідентичність», «гендерна ідентичність» і «сексуальна ідентичність». Одні автори використовували їх як синоніми, інші намагалися проводити диференціацію і роз'яснювати, ніж один термін відрізняється від іншого. Разом з тим до цього часу в сучасній науковій літературі з'явився новий термін: «квір-ідентичність». Актуальною залишається задача розібратися з термінологічної плутаниною і не тільки знайти місце термінам в понятійному апараті сучасної психології, а й визначитися з їх практичною цінністю.

Термін «статева ідентичність» поступово відходить в минуле як маркер до розуміння взаємозв'язку біологічної статі та концепції маскулітності/фемінності. На його місце для більшості авторів останнього десятиліття прийшло поняття «гендерної ідентичності».

Гендерна ідентичність визначає ступінь, в якій кожен індивід ідентифікує себе як чоловіка, жінку або якогось поєднання того й іншого. Це внутрішня структура, створювана в процесі розвитку, яка дозволяє індивіду організувати образ Я і соціально функціонувати відповідно до її / його більш прийнятної статтю і гендером. Гендерна ідентичність визначає те, як індивід переживає свій гендер, і сприяє почуттю індивідуальної тотожності, унікальності та належності. Вона не дається індивіду автоматично, при народженні, а виражається в результаті складної взаємодії його природних задатків і відповідної гендерної соціалізації. Активним учасником цього процесу є сам суб'єкт, який приймає або відкидає запропоновані йому ролі і моделі поведінки, аж до «перекодування» гендерної ідентичності. Статева ідентичність є більш загальним поняттям, деякою поперед заданою психобіологічною структурою, яка визначає і стать і гендер, всередині якої вже можуть розвиватися процеси гендерної самоідентифікації.

У структурі ідентичності можна визначити дві основні формуючі сили. Це біологічні особливості та психологічні особливості сексуальної орієнтації, проте, в цьому полі основних сил існує маса більш тонких психологічних впливів, які і складають основний зміст процесу гендерної самоідентифікації.

Існують психологічні особливості гендерної самоідентифікації в структурі самоставлення особистості засуджених. Гендерна самоідентифікація побудована на внутрішньо особистісної функції самоставлення. Роль самоставлення в структурі особистості засудженого актуалізована, так як скоєний злочин, подальше засудження і покарання як юридична (позбавлення волі), так і психологічне (совісні терзання) надають найістотніший вплив саме на самоставлення. У місцях позбавлення волі людина змушена переглянути своє життя: оцінити минуле (покаятися або утвердитися в ньому), адаптуватися в сьогоденні і вибудувати плани на майбутнє. Засуджений – це вже не та людина, яка скоїла злочин, бо саме злочин наклало відбиток на його психіку, він пережив процедуру судочинства, випробував масу суперечливих впливів у виправній установі, відбуваються зміни в структурі особистості, самосвідомості і самоставлення. На тлі цих загальних змін в самоставленні засудженого існують і специфічні гендерні зміни. Отже, особистість засуджених жінок має цілу низку відмінних демографічних, моральних, кримінально-правових і психологічних ознак. Порушення первинних соціальних зв'язків, позитивного сімейного емоційного контакту сприяє виникненню і розвитку у них нервово-психічних аномалій, що в свою чергу має чималий криміногенний потенціал [2].

У більшій частині засуджені жінки перенесли ті чи інші життєві катастрофи, пов'язані з високою тривожністю, викликаною відчуженням

в сім'ї і в навколишніх їх людей. Весь багатоскладовий і складний комплекс змін інтегрується в структурі особистості в процесі самоідентифікації засудженого в місцях позбавлення волі, яка носить, перш за все, гендерний характер. З теоретичної точки зору це означає, що комплекс змін, які проходить особистість у період адаптації до місць позбавлення волі, зачіпає найбільш глибокі архетипічні шари і, перш за все, архетип «мужності/жіночності». Тому така велика в пенітенціарній субкультурі значимість адекватної (традиційної) сексуальної поведінки. Субкультурна стратифікація чоловічого типу в якості нижчої касты визначає саме фемінізованих особистостей (опущені, ображені). Жіночий гендерний стереотип в місцях позбавлення волі орієнтований в силу пенітенціарної субкультури на архетип мужності в якості вищої страти – це засуджені жінки, що мають неформальну владу.

Відомо, що в місцях позбавлення волі спостерігається поширений гомосексуалізм (заборона / дозвіл гомосексуалізму не впливає на його поширеність). Гомосексуальні зв'язки в місцях позбавлення волі можуть мати тимчасовий характер і розпадатися при розбіжності партнерів або постійний в силу схильності до цього виду сексуального контакту.

У вітчизняних і зарубіжних посібниках наводиться визначення гендерної ідентичності, в якому підкреслюється лише суб'єктивне відчуття себе чоловіком або жінкою або ж істотою в деякій невизначеній позиції між двома статями. Очевидно, що вузькі рамки цього визначення є явно недостатніми для розуміння, наприклад, психологічних особливостей осіб з гомосексуальною орієнтацією. Практично більш адекватною та цінною відносно засуджених осіб виглядає модель гендерної ідентичності, що запропонована Річардом Грінном, в якій виділяється три компоненти: 1) ядерна морфологічна ідентичність або анатомічна статевая ідентичність, 2) гендерна рольова поведінка або статево типова маскулинна або фемінна поведінка і 3) сексуальна орієнтація, перевагу сексуального партнера або вибір сексуального об'єкта [1]. Можливі неузгодженості між цими компонентами дозволяють описувати різні варіанти ідентичностей, з якими доводиться працювати психологам. Згідно з таким розумінням, гендерна ідентичність є психологічний конструкт, заснований на особистісній переробки своєї статевої приналежності, самосприйняття сексуальності і психологічних особливостей, пропущених через стереотипну типологію (гендерну схему), сконструйовану суспільством.

Спеціального розгляду і пояснення вимагає з'явилася в останні роки концепція «квір-ідентичності». Вона виникла в надрах сучасної феміністської теорії в зв'язку з появою нових практик деконструкції гендеру та «розмивання» кордонів традиційних гендерних ідентичностей [1]. «Квір» не має на увазі ніяких конкретних, специфічних рис,

квір-ідентичність – це ідентичність без сутності, «квір» декларується не ідентичністю, а критикою існуючих ідентичностей. Головним і єдиним критерієм віднесення людини до цієї категорії виявляється незвичайність, нестандартність, розбіжність з усім нормальним, легітимним, панівним.

Список бібліографічних посилань

1. Green R. The «Sissy Boy Syndrome» and the Development of Homosexuality. New Haven : Yale University Press, 1987. 416 p.
2. Захаренко Л. М. Життєва перспектива засуджених до позбавлення волі жінок. *Науковий вісник Інституту кримінально-виконавчої служби*. 2012. № 1 (1). С. 128–137.

Отримано 01.03.2019

УДК 351.74(477):316.346.2

Володимир Анатолійович ЄВТУШОК,

старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 (підрозділів поліції превентивної діяльності) Харківського національного університету внутрішніх справ;

 <https://orcid.org/0000-0002-9165-6296>;

Євгенія Віталіївна КРИМСЬКА,

курсант факультету № 3 (підрозділів поліції превентивної діяльності) Харківського національного університету внутрішніх справ

ПРИЧИНИ ЗАСТОСУВАННЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ ДО ІНСТИТУТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ

Розглянуто особливості гендерного підходу в контексті розвитку та реформування сектору безпеки. Видокремлено важливість жінок в суспільстві на рівні чоловіків, як військовослужбовців, правоохоронців та рятувальників.

Сьогодні ми живемо в часи швидких змін та гібридної війни. Звісно ж змінюються і взаємовідносини між чоловіками та жінками в усіх сферах життєдіяльності суспільства, військовослужбовців та працівників силових структур. Утвердження гендерної рівності – важливий напрямок в Україні за останні роки. За останні п'ять років в Україні значно зросла кількість жінок, які несуть службу в секторі безпеки (військовослужбовці, рятувальники, правоохоронці) [3, с. 63].

Сучасні реалії життя вимагають від суспільства відмовитися від старих стереотипів жіночності та мужності. І одним із дієвих способів руйнації стереотипових уявлень щодо виконання соціальних ролей є «забезпеченні й заохочуванні в громадській сфері суспільства багатьох прикладів успішного виконання гендерно нетрадиційних ролей» [2, с. 170].

Гендерні стереотипи – це «сприйняття, оцінка людиною статі та поширення на неї характеристик статевої групи шляхом застосування